

DE LITERAIRE SENSATIE
UIT INDONESIA

AMBA OF DE KLEUR VAN ROOD

LAKSMI PAMUNTJAK

‘Een monument voor de Aziatische literatuur.’

– Tash Aw, auteur van *De zijdebandelaar*

XANDER

ROMAN

Laksmi Pamuntjak

Amba of de kleur van rood

Vertaald door Jan Pieter van der Sterre
en Reintje Ghoois

Uitgegeven door Xander Uitgevers bv
Hamerstraat 3, 1021 JT Amsterdam

www.xanderuitgevers.nl

Oorspronkelijke titel: *Amba*
Oorspronkelijke uitgever: P.T. Gramedia Pustaka Utama
Vertaling: Jan Pieter van der Sterre en Reintje Ghoos
Omslagontwerp: Studio Marlies Visser
Omslagbeeld: Art Stock, Nick
Auteursfoto: Jacky Suharto
Zetwerk: ZetSpiegel, Best

Copyright © 2012 Laksmi Pamuntjak
Copyright © 2015 voor de Nederlandse taal: Xander Uitgevers bv, Amsterdam

Publicatie van deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van
het Ministerie van Onderwijs en Cultuur van de Republiek Indonesië.

Eerste druk 2015

ISBN 978 94 0160 399 7 | NUR 302

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te traceren. Mocht u
desondanks menen rechten te kunnen uitoefenen, dan kunt u contact opnemen
met de uitgever. Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt
door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Voor de vroegere gevangenen van Buru,
die me nieuwe ogen hebben gegeven*

Voor mijn ouders, en voor mijn dochter Nadia

PROLOOG

De *Mahabharata* is het verhaal van een koning met drie dochters, die hem even dierbaar waren als diamanten: Amba, de oudste, en de tweeling Ambika en Ambalika. Amba was verloofd met koning Salwa, een man van wie ze niet hield maar ook geen afkeer had – zoals het lot was van de meeste vrouwen.

Op zekere dag viel er plotseling een verblindend licht over het koninklijk paleis. Er was sprake van een dief in een strijdswagen, een spookachtige figuur. Amba en haar zussen waren ontvoerd, en het hele hof was in rep en roer, want niemand anders dan de grote krijger Bhishma was in staat tot zo'n daad. Het grote epos vertelt ons dat het lot gunstig was voor Ambika en Ambalika, die de tak van de Bharatafamilie voortzetten via hun zonen Destarastra en Pandu, maar Amba's leven nam een heel andere wending.

Koning Salwa stuurde een leger om zijn verloofde terug te halen, maar zijn mannen waren geen partij voor Bhishma. Toen het de volgende ochtend licht werd waren botten gebroken, er stroomde bloed en de hoofden van de helft van 's konings manschappen dreven in de rivier. Ondertussen – en hier wordt in het Boek alleen maar op gezinspeeld, zodat we er zelf een invulling aan moeten geven – was Amba verliefd geworden op haar ontvoerder, en hij op haar. Maar zulke diepe gevoelens had ze nooit eerder ervaren; ze beangstigden en overweldigden Amba, zodat ze Bhishma smeekte haar naar Salwa terug te brengen. Bhishma gaf niet toe aan haar smachtende blik en bracht de prinses al vlot naar de haar toegewezen huwelijkskandidaat terug.

Maar koning Salwa wilde Amba niet terugnemen. Zijn trots was te groot, als een berg van waarop hij regeerde. Hij vertelde haar dat ze schande over hem had gebracht. Ze had haar liefde voor Bhishma gedragen als een masker; haar gelaatstrekken waren erdoor veranderd, dat

was voor iedereen duidelijk. De diepbedroefde, in ongenade gevallen prinses had geen andere mogelijkheid dan terugkeren naar Bhisma, haar laatste hoop om haar eer te redden. Maar hoe had ze kunnen weten dat Bhisma lang voordat ze elkaar hadden ontmoet een celibaatsgelofte had afgelegd? Als toegewijde zoon had Bhisma kuisheid gezworen om zijn vader te kunnen laten trouwen met de vrouw van wie hij hield. De goden, die altijd grif de plicht boven het eigenbelang belonen, hadden Bhisma de macht verleend zijn eigen dood te kiezen; tot dat moment zou hij onoverwinnelijk zijn. Onoverwinnelijkheid betekent natuurlijk niets voor een verliefde man, maar meer dan elke andere man wist Bhisma wanneer het nageslacht voorrang heeft op het individu. Toen Amba hem kwam smeken haar ten huwelijk te nemen, schudde hij zijn hoofd en wendde zich af. Maar zelfs de bomen en de vogels konden zijn verdriet voelen.

Amba werd heen en weer geslingerd en uiteindelijk in de steek gelaten. Ze bleef alleen en haar hart veranderde in steen.

In haar volgende leven kwam Amba terug als Srikandi, een van de vele vrouwen van prins Arjuna. In de Indiase versie van het epos heet Srikandi Sikhandin, een mannelijke krijger die ooit een vrouw was. Uit niets in de tekst blijkt dat Srikandi mooi is, maar iedereen gelooft van wel, want het tegendeel zou zinloos zijn. Er was ook voorspeld dat zij de ontembare Bhisma ten val zou brengen.

Tijdens de slag bij Kurusetra, de grote slag tussen de Kaurava's en de Pandava's, was Arjuna ervan overtuigd dat zij aan zijn zijde streed, en inderdaad, vanaf die strijdswagen schoot Srikandi tientallen pijlen af, als een zwerm vogels die op een eiland aanviel. In de Indonesische en de Indiase versie van het epos werd de dappere Bhisma zo volledig ontwapend door het feit dat Srikandi een vrouw was, dat hij zwichtte; van zijn lichaam bleef geen vingerbreed vrij van haar doorborende pijlen. In beide versies maakte Srikandi dezelfde keuze om Bhisma te doden en Arjuna te redden, alsof er nooit iemand op de gedachte was gekomen dat er een andere manier kon zijn, een minder brute en minder meedogenloze afloop, een oplossing die hun lot niet zo onlosmakelijk met elkaar verstrengelde als het rood en wit van de Indonesische vlag – zo zwaar, zo beladen met noodlot.

Het is belangrijk te begrijpen dat Javanen niet over een nacht ijs gaan bij het kiezen van de namen die ze hun kinderen geven. Ze begrijpen maar al te goed hoe groot het gewicht en de geschiedenis van een naam is. Je leven moet je naam eer aandoen, anders had je net zo goed helemaal niet geboren kunnen zijn. De ouderen hebben daar een uitdrukking voor: *keberatan nama*. Het betekent een toestand waarin iemand is opgezadeld met een te grote, te gewichtige naam.

Amba mag dan wel degene zijn die Bhisma heeft gedood en daarmee een einde heeft gemaakt aan de slag der slagen, maar haar verhaal heeft toch wel iets positiefs? Ze kon toch zeker wel gelden als een heldin uit de oudheid, als een rolmodel voor de vrouwenbeweging?

Maar nee, de naam Amba doet mensen nog steeds denken aan de diepste gevallene van alle gevallen vrouwen, een vrouw die twee keer is afgewezen, een vrouw die niet door een, maar door twee edelmoedige mannen is verlaten, een vrouw wier nalatenschap niet wordt bepaald door haar intelligentie, haar vaardigheden of haar goede hart, of zelfs haar schoonheid, maar door haar brandende verlangen naar wraak. En er is niets beschamender dan een vrouw die haar lot niet op een ordentelijke manier aanvaardt, maar in plaats daarvan ervoor kiest zich te wreken op de mannen die haar om al dan niet aanvaardbare redenen uit hun leven hebben gebannen.

Maar van tijd tot tijd durven mensen een cultureel onpopulaire naam voor hun kroost te kiezen. Ze doen dat omdat ze mogelijk een ander idee hebben van de manier waarop de mythologie invloed uitoefent op mensenlevens, of ze zijn bereid het idee te tartten dat de naam de persoon maakt. Soms voelt het gewoon goed, omdat geen enkele andere naam geschikt is.

Want is het niet zo dat alle verhalen bestaan om nogmaals te worden geschreven?

BOEK I

AMBA EN SAMUEL

BURU, MAART 2006

1

NACHTSCHADE

Voorbij het eiland Buru is de zee diep en moederlijk: de zee weet wat wachten is. Op de groene velden landinwaarts hangen 's ochtends aan de grassprietten dauwdruppels als glazen waaiers en de wind blijft een fractie langer zweven, alsof hij op een geheim hoopt te stuiten, of om te vinden wat er na de regen naar de oppervlakte komt. Maar de velden zwijgen. Wat door het daglicht wordt versluierd zal door de nacht worden onthuld.

Maar nu en dan gebeurt er op dit eiland iets wat zo uniek en bijzonder is dat mensen er alleen fluisterend over kunnen praten.

Dat geldt voor het verhaal van Amba en Bhisma. Het is zoet en dodelijk, als de nachtschade.

Drie dagen geleden, ergens in maart 2006, werden er twee vrouwen naar het ziekenhuis van Waeapo gebracht. De eerste vrouw kwam uit Jakarta – blijkens haar identiteitskaart in haar portefeuille – en heette Amba Kinanti Eilers. Schijnbaar was ze met een buitenlandse man getrouwd en had ze zijn familienaam aangenomen. Op haar identiteitskaart stond ook dat ze tweeënzestig jaar was. Ze was aangevallen door de andere vrouw en verkeerde buiten bewustzijn.

De andere vrouw bleek Mukaburung te zijn, de geadopteerde dochter van het opperhoofd van Kepala Air in Waeapo. Naar verluidt had Mukaburung zich tijdens het gebeuren ook zelf pijn gedaan, maar daarover waren de details minder duidelijk. Ze bleef in elk geval een paar dagen in hetzelfde ziekenhuis voordat ze naar haar dorp werd teruggebracht. Patiënten met ernstige aandoeningen of verwondingen werden er zelden opgenomen, tenzij het hard regende en de hoofdwegen onbegaanbaar waren. De twee vrouwen wekten onmiskenbaar

sensatie, waardoor onmiddellijk en met vrucht de algemene dufheid werd verjaagd.

Maar op Buru waren de mensen gewend vragen te stellen zonder antwoorden te krijgen. En zich dan om te draaien.

Het bleek dat er een zwijgplicht was bekokstoofd tussen de ziekenhuisdirectie en de plaatselijke leiders. Op de personeelsvergadering na de komst van de vrouwen bestond de langverwachte verklaring van de ziekenhuisdirecteur uit niet meer dan drie zinnen: ‘De vrouwen hebben allebei verzorging nodig. Alles is onder controle. Niet te veel vragen stellen.’

In elk geval was het ziekenhuis blij dat het Amba’s leven had gered, en minder blij dat ze haar maar vijf minuutjes aan de praat hadden kunnen houden toen ze weer bij kennis kwam. Er was niets over haar bekend. Ze woonde in Jakarta en was naar alle waarschijnlijkheid Javaans, maar had ook iets on-Javaans over zich.

Ze had een interessant gezicht, met scherpe, waardige trekken, en kon doorgaan voor zeker vijftien jaar jonger dan de aangegeven tweeënzestig. Ook had ze verrassende ogen, onmiskenbaar de ogen van een moeder. Maar er was iets aan haar mond en de strenge maar sensuele curve van haar lippen, die een zekere kwetsbare reserve suggereerde, alsof ze lange tijd geoeffend was in het bewaren van geheimen. Ook haar gedrag was weinig doorsnee toen ze weer bij bewustzijn kwam. Ze bleef met nadruk verzoeken haar man in de afdeling aan het andere eind van de gang te mogen bezoeken. ‘Hij is daar,’ bleef ze herhalen. ‘Ik heb dat hele eind gereisd om hem te zien.’

Het hele ziekenhuis verbaasde zich daarover, want op die afdeling lag geen man die overeenkwam met haar beschrijving. ‘We willen u graag helpen,’ zei de ziekenhuisdirecteur, ‘maar onze enige patiënten zijn een paar plaatselijke bewoners met lichte verwondingen. Iedereen hier in de buurt kent elkaar.’ ‘Ik ben al een hele tijd getrouwd met een dode,’ zei ze. En toen gleed ze weg in een absoluut zwijgen, een soort wakkere coma.

Vierentwintig uur later begonnen er details boven water te komen. De vrouw heette Amba, was naar het ziekenhuis gebracht nadat ze in de stromende regen onder het bloed op een heuvelachtig stukje grond mid-

den in de bossen was gevonden; ze drukte zich tegen een graf. En niet veel verderop werd Mukaburung gevonden. Ze zat als in een smeekbede op haar knieën met haar gezicht naar hetzelfde graf gekeerd en hield een bebloed mes in haar hand. Niet dat er iets ongewoons in dat beeld schilde, afgezien van het mes en het bloed, want het was een gewoonte van de inlanders van Waeapo om de doden te koesteren alsof het levenden waren.

Toen haar werd gevraagd waarom ze had gedaan wat ze had gedaan, zei Mukaburung: ‘Die dwaze vrouw had niet het recht zich tegen dat graf te drukken.’ Haar bloed was begonnen te koken toen ze het zag. Wist de indringster niet dat in het graf Mukaburungs echtgenoot lag, met wie ze in de echt was verbonden door haar adoptievader, niemand minder dan het opperhoofd in eigen persoon?

Er zit een man in het kantoor van de directie. Niemand heeft hem ooit eerder gezien. Weer gonst het in het ziekenhuis van de geruchten.

Net als Amba lijkt ook hij uit de lucht te zijn gevallen. Hij komt haar opeisen. De taak om hem te vertellen wat er is gebeurd en uit te zoeken of hij is wie hij beweert te zijn, rust op de schouders van dokter Wasis, de hoogst geplaatste arts van het ziekenhuis.

Dokter Wasis, een in elk opzicht hoekige man, dat wil zeggen hoekig qua gezicht, optreden en stem, heeft van zijn personeel vernomen dat de bezoeker ‘vrienden bij de politie’ heeft. Het spreekt vanzelf dat de vreemdeling waarschijnlijk door die ‘vrienden bij de politie’ naar het ziekenhuis is gestuurd, zodat iedereen het er verder bij laat. Op dit eiland kun je je beter niet inlaten met de politie of het leger. Iedereen die banden heeft met een van de twee kan het best gemedend worden.

Maar iedereen in het ziekenhuis mag roddelen – en doet dat ook – over de vraag wat de relatie tussen deze bezoeker en de vrouw uit Jakarta zou kunnen zijn. Hij ziet eruit als een veertiger, niet jong genoeg om voor haar zoon door te gaan. Misschien een vriend of een collega? Een jongere minnaar, waarom niet? Niets in de gelaatstreken van de bezoeker suggereert dat hij zelfs maar in de verte familie van haar is. Hij lijkt zo ongeveer even moeilijk te plaatsen als een kraal uit een oeroude wereld; zijn huid heeft een glimmende karamelkleur, zijn gezicht vaag Melanesische trekken, zijn ogen een onthutsend melkachtig-groen-gouden kleur. Als

we daarbij ook nog de bijzondere kwestie van zijn lengte in aanmerking nemen, pakweg 1.80 meter, of zelfs meer, en zijn pezige, maar gespierde gestel, dan kunnen we de verpleegsters op de achtergrond al horen ritse-len als loopse teefjes.

Ooit was er een tijd dat alleen zeelui Buru aandeden en zich er uiteindelijk vestigden. Dat waren mensen uit Buton en Bugis: robuust, recht voor z'n raap, het gelukkigst op zee. Maar vandaag de dag vragen mensen niet meer waar anderen vandaan komen. Zelfs Buru, met al zijn wanhoop, humeurigheid en onwil, is nu een veelkleurig gebied.

De arts vertelt de bezoeker op dit moment dat er twee mannen en een vrouw voor nodig waren om Amba van het graf los te wrikken. Ze omknelde de doordrenkte grafheuvel niet alleen alsof haar leven ervan afhing, maar had ook een rechthoekig voorwerp op de heuvel geplaatst, waarvan ze pas na heftige weerstand gescheiden had kunnen worden. Iemand zei dat het eruitzag als een fotolijstje.

'Maar u vertelde me,' zegt de bezoeker, zichtbaar geschokt, 'dat ze ettelijke messteken had opgelopen.'

'O ja, dat klopt. Maar ze hield dat voorwerp tegen zich aan gedrukt,' zegt de arts. 'Haar handen waren opengescheurd toen het eindelijk aan haar vingers werd ontrukkt. Het bleek een foto van een kind te zijn. Ze hebben me verteld dat de vrouw werd overweldigd door verdriet toen haar de foto werd afgenomen.'

'Weet u... weet u waar die foto is gebleven?'

'O, ik vermoed bij de politie. Meegenomen als bewijs, bedoel ik.'

'Ik begrijp het,' zegt de bezoeker. 'Dank u. Heel vriendelijk van u. Mijn naam is trouwens Samuel. Samuel Lawerissa.'

'O. Nou, dank voor uw komst, Samuel, om ons bij deze zaak te helpen,' knikt de dokter; zijn gezicht is opgeklaard. 'Dus ik neem aan dat u familie bent van *Ibu* Amba?'

'Nee. Een vriend.'

'Een vriend?'

'Dat klopt.'

'Zou u me iets over haar kunnen vertellen?'

De man die Samuel heet, knikt, kijkt beleefd, maar zegt niets.

De arts probeert het nog een keer: 'Wat betekende die man voor haar, de man van wie ze het graf opzocht?'

Andermaal reageert de bezoeker niet.

Van alle complexe houdingen is dominant zwijgen niet bepaald het ergste wat ze op Buru hebben meegemaakt. De arts is een Javaan; hij is enigszins op de hoogte van de verschillende nuances van stilzwijgen. Maar toch fronst hij heel even zijn wenkbrouwen.

‘U laat me maar weten hoe ik kan helpen,’ zegt hij ten slotte. ‘Kom, ik loop met u mee naar haar kamer.’

En nu zijn ze in haar kamer. Het is nog net voor de middag en een schuin invallende lichtstraal boort zich in een deel van het gezicht van de vrouw op haar naar pis stinkende matras. Ze heeft een starre blik in haar wijd open ogen. Het lijkt of ze in de hel is geweest en net terug is, maar ze laat nog steeds niets los.

En dan gebeurt het, het bijzonderste aspect van de bezoeker tot dan toe: hoezeer zijn gedrag verandert nu hij bij de vrouw is. Toen hij net aankwam had de man die Samuel heet een zekere nukkigheid, geremdheid over zich, alsof zijn geest werd aangevreten door iets in zijn binnenste. Maar in deze kamer verandert zijn gezicht in iets anders, iets wat brandt. Er is iets aan de vrouw waardoor hij in stukken breekt.

Plotseling wordt het ook de arts te veel. En tegelijk stromen zijn woorden naar buiten.

Er zijn vele manieren om woorden naar buiten te laten stromen, en dit is geen goede. De exacte woorden die de arts gebruikt zijn: *Onafgebroken bloeden*.

‘U zei dat het geen diepe wonden waren,’ onderbreekt Samuel hem, pogend niet al te aangeslagen te klinken.

‘Ja, en daarom blijft ze leven,’ zegt de dokter, hoewel ook zijn stem hapert. ‘Geef haar nog een dag of tien. Laat haar rusten en genezen.’

‘Ik neem aan dat u, of het opperhoofd, uw redenen heeft, maar mag ik weten waarom de vrouw die mijn vriendin heeft verwond eveneens naar het ziekenhuis werd gebracht? Ik bedoel, ik vind het nogal raar dat ze zo dicht in elkaars buurt zijn geplaatst.’

‘Nou, de vrouw die uw vriendin heeft aangevallen, heeft ook zichzelf gestoken. Voor haar was het een soort loutering, denk ik.’ De dokter zucht, alsof hij lastige herinneringen bovenhaalt. ‘Bovendien was het de

wens, nee, het uitdrukkelijke bevel van haar adoptievader, het plaatselijke stamhoofd. Hij leek erover in te zitten dat Mukaburung door de politie kon worden aangehouden; dat wilde hij voorkomen.'

Samuel fronsst even zijn wenkbrauwen, maar besluit het er verder bij te laten.

En omdat Samuel nog steeds niets zegt, vraagt de dokter hem of het woord *nituro* hem iets zegt. Hij wacht Samuels antwoord niet af. 'Dode ziel,' zegt hij. 'Iemand die ooit rondspookte aan de kust op zoek naar een verloren liefde, meestal een minnaar, of een dochter. Dat is de betekenis.'

Ze kijken allebei naar de vrouw. Samuel vindt die benaming wel bij haar passen: al die grimmigheid, haar koppige mond, haar wonden.

'Ze kwam op Buru de liefde van haar leven zoeken. Zijn naam is Bhisma.' Samuels stem begint ineens te galmen en het lijkt alsof het lichter wordt in de kamer. 'Ik zat toevallig op dezelfde boot naar Buru als zij en iemand die zich op haar aandringen als familie voordeed, een man die ook Bhisma's beste vriend was. Daarna ben ik haar kwijtgeraakt.'

Achter dokter Wasis naar het kantoor lopend probeert Samuel niet stil te staan bij zijn gevoelens voor Amba. Maar hoe kan hij dat vermijden? Meteen toen hij haar zag op dat stomme stinkende schip, amper een paar weken geleden, was hij verliefd geworden. Ze is veel ouder, dat klopt, maar ze had hem betoverd. Ze lijkt een gewond maar trots dier dat op zoek is naar haar verdwaalde welp, en iets in haar maakt dat hij bij haar wil blijven, niet van haar zijde wil wijken tot ze weer op de been is.

Als ze bij het kantoor van de dokter komen, op de eerste verdieping, gaat Samuel zitten in de stoel die hem wordt aangeboden. Tot verbazing van de dokter begint hij te praten.

'Ik ontmoette haar op de Lambelu,' zegt Samuel. 'Ik weet zeker dat u dat wel kent, het grote staatschip dat drie keer per week van Ambon naar Buru vaart?'

De dokter knikt.

'Maar ze reisde niet alleen,' vervolgt Samuel. 'Zoals ik al eerder zei, was ze in gezelschap van een man die ik eerst aanzag voor een familielid, een iets oudere man. Ze vertelden dat ze op Buru iemand gingen zoeken. Er ontstond een vriendschap en ik raakte op de een of andere manier

verwikkeld in hun zoektocht. Die begon zodra we in Namlea aan land gingen; we volgden aanwijzingen en haar vriend belde en praatte met een groot aantal mensen. Maar al gauw liepen de sporen dood. Ik zag dat ze erg van streek was, maar ze leek het met haar vriend en mij eens te zijn dat we verder weinig meer konden uitrichten en dat we het beste naar huis konden gaan. Tijdens onze laatste nacht op Buru kondigde haar vriend plotseling aan dat hij vroeger terug moest om bepaalde dingen te doen. Hij vroeg me of ik Ibu alsjeblieft weer naar haar huis in Jakarta kon brengen. Graag, zei ik. Dus nam ik samen met haar de expresveerboot naar Ambon, waar we overnachtten en de volgende dag het vliegtuig naar Jakarta zouden nemen. We hadden afgesproken elkaar 's ochtends vroeg in de hotellobby te treffen om samen naar het vliegveld te gaan. Maar toen ik de volgende ochtend daar ging uitchecken hoorde ik van de receptionist dat ze al was vertrokken. Ik haastte me naar de luchthaven, zocht overal als een bezetene naar haar, maar ze was nergens te vinden. Uiteindelijk besepte ik dat ze waarschijnlijk nooit van plan was geweest naar het vliegveld te gaan. En omdat mijn vliegtuig op het punt stond te vertrekken, ging ik toch aan boord, met het idee dat ik door te treuzelen niets zou opschieten. Ze wilde duidelijk dat ik haar niet volgde.'

Een uur later zit Samuel op de veranda van het ziekenhuis, neemt een trekje van zijn sigaret en inhaleert diep. Het regent op dat moment, alles is zwaar en vijandig.

Een dergelijke regen heeft iets troostends en verlamdends tegelijk; het ruisen en de geur, de mildheid en de melancholie, de trage maar meedogenloze manier om ongenode herinneringen op te roepen. Toch voelt Samuel alleen angst en wanhoop in zijn al met rook gevulde longen. Wat kan hij in 's hemelsnaam tegen zichzelf zeggen om een eind te maken aan dat gevoel van mislukking? Ondanks alles wat hij heeft gedaan om haar te beschermen, is ze er toch in geslaagd hem te ontglippen en bijna vermoord te worden door een wildvreemde. Nu ligt ze daar in bed, bij kennis maar zonder te willen spreken, zonder hem zelfs een teken van herkenning te geven. Wat kan hij, als ze besluit hem met haar zwijgen te straffen, anders doen dan blijven wachten tot het voorbij is?

Af en toe loopt hij weg van de veranda en tuurt in haar kamer. Voor de zoveelste keer vraagt hij zich af of hij alles verkeerd heeft begrepen,

háár verkeerd heeft begrepen: of hun vriendschap al die tijd niet een list was, louter een middel voor haar om dit punt te bereiken, een punt waarop ze haar verhaal wilde laten eindigen. En of ze uit alle mannen die voor haar beschikbaar waren hem had gekozen om de boodschap van alle vrouwen met een gebroken hart uit te dragen: dat ieder moet ondervinden wat het betekent moederziel alleen te worden achtergelaten in het donker.

Hij steekt weer een sigaret op en kijkt weer naar de regen, naar die fijne sluier, het stille misleiden.

Hij weet zich geen raad met het feit dat hij dit eiland goed kent. Hij bracht zelfs het grootste deel van zijn kinderjaren door op deze bodem. En hij had dat met opzet voor Amba geheim gehouden tot vlak voordat ze van hem wegliep, maar tegelijkertijd voelde hij zich afgewezen omdat hij haar vertrouwen niet had verdiend.

Samuel was inderdaad opgegroeid op Buru. Buru had hem grootgebracht en hem de meeste dingen geleerd die hij wist. Toen in 1950 de Republiek der Zuid-Molukken door de Indonesische regering werd verslagen, werden Samuels ouders, allebei Ambonezen, samen met duizenden landgenoten naar Nederland verbannen. Samuels vader, die aan de kant van de Nederlanders had gevochten, werd als een verrader beschouwd. In 1966, toen Samuel acht was, stuurden zijn ouders hem terug naar Buru om daar bij een verre oom te gaan wonen. Ze dachten dat het voor hem veiliger zou zijn buiten de stad Ambon, waar zijn ouders een verleden hadden. Samuel wist weinig meer van het leven in Nederland dan de permanente kou en honger, en dat zijn ouders altijd ruzie met elkaar hadden. Zijn vader dronk en was een verstokte gokker, en van zijn moeder herinnerde hij zich alleen dat ze nooit eens niet aan het huilen was. De ballingschap met hun vijf kinderen, de dagelijkse rantsoenen en het teren op andermans gunsten, had hen duidelijk tot op het bot aangegrepen.

Samuel was er nooit achter gekomen wat hun motief was om te besluiten hem weg te sturen, hem en niet een van hun andere kinderen. Hij wist maar één ding zeker: hij was niet door zijn ouders grootgebracht.

In die tijd bemande Samuels oom, ook een Ambonees, het depot van de staatsoliemaatschappij in Namlea, in elk opzicht een klein bedoeninkje. Samuel trok zich niet veel van hem en zijn vrouw aan. Zijn oom was nooit geïnteresseerd in het leven van anderen. Het enige waar hij zich

ooit mee bezighield, was hoe hij zijn tijd moest vullen. Hij registreerde alles en liet zich niets ontgaan, inclusief de reactie van de inheemse bevolking van Buru toen de regering hun ergens eind jaren zestig in niet mis te verstane bewoordingen liet weten dat er een scheepslading vreemdelingen op weg was naar het eiland.

Op de middag dat de eerste lichter politieke gevangenen aankwam, verdwaasd, uitgeput en zwijgend in hun kaki uniformen, keek Samuel uit de verte toe. Dat was in 1969. Hij besloot hen te volgen toen ze werden weggeleid naar een gebouw in een mangrovegebied, dat bekendstond als de migratie-unit. Als elfjarige had hij lange ledematen en was hij snel ter been: toen al een onopvallende, geroutineerde achtervolger. Hij zag hoe de migratie-unit door de gevangenen als een geschenk uit de hemel werd ervaren. Er stond hoop in hun ogen. Op een verhoogd stukje grond buiten was de keuken, die hij goed kende, want op stille momenten, als de bewakers waren gaan jagen, ging hij er vaak luciferdoosjes en koffie pikken. Hij had zelfs een paar keer naar binnen gegluurd en wist dat als een van de twee bewakers de zijdeur openschopte, hij nog voor de kapotte stoelen en de beschimmelde provisiekast begroet werd door de woorden *Ganyang PKI – verpletter de Communistische Partij* in rode verf. Er hing ook altijd een muffe lucht vermengd met de geur van rattenpis. Maar de vreemdelingen naar wie hij keek leken onaangedaan, want in de voorraadkast stond suiker, zout en genoeg koffie voor één avond en zulke dingen leken ze te ervaren als geluk.

Toen Samuel later als jongeman voor het eerst Buru verliet, kende hij geen andere plaats die hem iets kon bijbrengen wat hij niet al had geleerd. Buru had hem alles geleerd over regen en verschroeiende aarde; over echte, inspirerende dingen.

Dat was ook zo toen hij Amba leerde kennen. Hij had het gevoel dat er op de een of andere manier een aangeboren verstandhouding met haar was toen hij haar ontmoette op de terugreis naar Buru. En nu is hij voor haar weer naar Buru gekomen.

Er komt een nieuwe verpleegster binnen. Er hangt een andere sfeer rond haar dan rond de anderen, die een en al bedeesdheid en flauwe grapjes waren. Deze is een en al onbevangenheid en evenwicht – en haar gezicht, denkt Samuel, is zeker niet lelijk. Samuel ziet hoe ze Amba begroet.

Het gaat er minder formeel aan toe, maar haar toon heeft nog wel iets van een reclamespotje, het hoge toontje, alsof ze tegen een kind spreekt, het gebruikelijke hoe-gaat-het-vandaag-met-ons, is-het-geen-mooie-ochtend, willen-we-nu-proberen-iets-te-eten?

En dat is precies wat ze nu zegt. ‘Wat ziet u er leuk uit vandaag. Prachtige ochtend, hè? Nou, nu gaat u toch wel eventjes proberen iets naar binnen te krijgen, hè.’

Het pleit voor Amba dat ze niets zegt, want ze is geen kind. Samuel ziet dat de spanning langzaam uit haar spieren wegvloeit. Ze is zo vreselijk mager dat hij exact kan volgen wat zich onder haar huid afspeelt. Hij staat op want ineens wil hij haar hand aanraken.

Hij kijkt zwijgend toe terwijl de verpleegster Amba vertelt dat de mensen in het ziekenhuis haar naam verkeerd hadden begrepen. Ze dachten dat ze Am-ba-ra heette, wat ook te verwachten was, want het volk van Buru staat doorgaans argwanend tegenover tweelettergrepige namen die beginnen met een *a*. Dan vertelt de verpleegster Amba met enige trots dat ze alles voor de oudere vrouw heeft rechtgezet door duidelijk te maken dat Amba de naam is van een beroemde prinses uit de *Mahabharata*. Bovendien, gaat ze verder, is ze niet vergeten hun te vertellen dat Amba’s schoonheid haar naam bijzonder veel eer aandoet. Bij die laatste mededeling wordt de stem van de verpleegster enkele decibels luider: *U bent zoooooo’n mooie vrouw. Zelfs op uw leeftijd.*

Hij hoort hoe zijn stem de kamer vult: ‘Goed, laat haar alstublieft nu maar met rust. Ik zal voor haar zorgen.’

Alsof ze terugvalt in haar gebruikelijke verpleegstersgedrag zegt ze dan dat ze de volgende keer zal proberen een radio voor Amba mee te brengen. ‘Radio is muziek is genezing,’ giechelt ze met diezelfde gekunstelde stem. En als Amba haar blijft negeren begint ze opnieuw over eten om een reactie uit te lokken, een nog oudere truc uit het boekje. Ze heeft het over koekjes van kleefrijst met geraspte kokos en palmsuiker, spreekt van gebakken banaan. Ze is bereid haar de beste broodvruchten van de planeet te brengen. ‘Maar dan moet u wel beloven dat u iets zult eten,’ zegt ze tegen Amba’s gesloten gezicht.

Samuel ziet hoe de verpleegster nog een paar minuten haar best doet en zich dan ineens naar hem omdraait met een mengeling van minachting en vrijpostigheid. ‘De vrouw die Ibu heeft aangevallen,’ zegt ze vinig. ‘U wilt meer over haar weten, hè?’

Samuel beantwoordt haar dwingende blik.

‘Nee. In elk geval niet nu.’

‘Nou, ik kan u zeggen dat wij haar allemaal kennen. We kennen haar allemaal want ze kwam hier vaak.’

‘Goed. Dank u. Maar niet nu.’

En omdat dat rotmens van geen ophouden lijkt te weten, buigt hij zich naar haar toe en sist: ‘Kunt u niet wachten tot ze beter is?’

Zonder naar hem te luisteren gaat de verpleegster door: ‘En omdat we haar kennen, die vrouw, weten we dat het waar is wat ze beweert. De dode was echt haar man. Haar man was dokter, weet u, hij kreeg haar als geschenk omdat het dorp erg veel aan hem te danken had.’

Samuel voelt het begin van paniek. Wat kan hij doen om die verpleegster en haar verontrustende roddels te stuiten? Hij kan niet gewoon zeggen dat ze haar mond moet houden. Hij kijkt naar Amba, in de hoop dat ze niet luistert. Haar ogen zijn gesloten. Eventjes hoopt hij bijna dat ze echt dood is.

De verpleegster gaat verder: ‘Die dode man in het graf, weet u hoe ze hem noemden?’

‘Hoe zou ik...’

‘Ze noemden hem de Wijze van Waeapo.’

En omdat Samuel niets zegt, gaat ze door, nog brutaler: ‘Niemand weet waar hij vandaan kwam, en het klopt, sommigen van ons hebben hem nooit gezien, onder wie ik. Maar er gaan geruchten dat hij echt heel lang van stuk en oogverblindend knap was, en daarom was hij voor sommigen niet van deze wereld. Anderen dachten dat hij tijdens het Soehartoregime een politieke gevangene was geweest, een *tapol*. Een communist!’

‘Alstublieft,’ zegt Samuel. ‘Ziet u niet dat deze vrouw dat allemaal niet hoeft aan te horen?’

Plotseling constateert hij dat hijzelf het gelukkig ook niet hoeft aan te horen.

De verpleegster besluit nu om in te tomen. Ze keert zich naar de deur, en even ziet ze er bijna mooi uit. Hij denkt er zelfs over om haar telefoonnummer te vragen, maar zijn gedachten gaan in een flits terug naar Amba als hij de woorden hoort waarmee ze wegloopt: ‘Het zou mooi zijn geweest om met iemand oud te worden, vindt u niet?’